

figyelésekre, kísérletezésre, tapasztalatok gyűjtésére és közlésére van szükség. Ahogy a termelői gyakorlat mélyebben megismertet a természettel, a nevelői gyakorlat rámutat az új társadalmi erőkre, emberi lehetőségekre. Ugyanakkor fontos ezeknek az elemző vizsgálata, s az újabb tények alapján új elméletek alkotása. De egyes dolgok megoldásában továbbra is csak az egyéni tapasztalat segít. Fontos, hogy ne vegyük el az egyén önbizalmát. Az elmélet ne béklyóba verő utasítás, hanem az

egyén analízisének, elmélyedésének ösztönzője, segítője legyen.

Beszámolónk csak vázlatoszerű jelzése annak a sokágú tartalomnak, mely SUCHODOLSKI e kötetének olvasását tanulságossá teszi. A mű tudományos jellege mellett fordulatosságával, dialektikus mélységével és lendületes stílusával a pedagógiai publicisztikának is figyelemre méltó alkotása.

KOVÁTS GYULA

MAGNETOFON A GRAMOFON VE ŠKOLE, PRAHA, 1962. Štatní pedagogické nakladatelství, 218 l. Magnetofon és gramofon az iskolában, Prága, 1962. Kiadta az Állami Pedagógiai Kiadóvállalat, 218. l.

A technikai eszközök felhasználása az oktatásban igen aktuális kérdés s lassan a korszerű oktatás egyik ismérvének tekinthető. Ennek ellenére a technikai eszközöket az iskolában a szükséges mértékben ma sem használjuk, s alkalmazásuk metodikai kérdéseivel kielégítően nem foglalkoztunk. Ezért kell örömmel üdvözlőnünk minden olyan összefoglaló munkát, amely ennek a viszonylag elhanyagolt területnek a problémáit igyekszik összefoglalni, felvázolni.

Ismertetendő kézikönyvünk a magnetofon és a gramofon felhasználásával foglalkozik, azzal a céllal, hogy az iskolában s az iskolán kívüli foglalkozásokon folyó oktató-nevelő munkát segítse, eredményesebbé tegye. A mű öttagú szerzői munkaközösség összefogásának az eredménye. A munkaközösség tevékenységét DUŠAN JOZEF hozta összhangba. Tagjai együttműködtek a csehszlovákiai rádió és televízió kutató intézetének munkatársaival s a prágai pedagógiai kutató intézet illetékes kutatójával (LAUDA).

A kézikönyv az alábbi hét nagyobb részből áll:

I. Bevezetés. II. Technikai rész. III. Metodikai rész. IV. Magnetofon az iskolán kívüli és osztályon kívüli tevékenységben. V. A tanár tanítási órán folyó munkájának elemzése. VI. A magnetofon felhasználása az NDK-ban. VII. Felhasznált irodalom.

Ismertetésünk különösen az első négy rész problematikáját mutatja be.

A Bevezetésben hangsúlyozzák a szerzők, hogy a korszerű oktatás elképzelhetetlen a szemléltetés széles körű alkalmazása nélkül. Jelenleg a szemléltetésben a vizuális segédesszerek túlsúlyban vannak az auditív jellegű segédesszerekkel szemben. A televízió, film, rádió stb. korában a modern auditív és audiovizuális szemléltetést biztosító technikai segédesszereket fokozottabb mértékben kell használnunk az oktatásban alkalmazott eljárások, módszerek tökéletesítésére. Ami konkrétan a magnetofont és a gramofont illeti, a magne-

fon a hanganyag könnyű rögzítésére és reprodukálására szolgál, míg a gramofon csak a felvétel reprodukálását teszi lehetővé. Lényegében ez a két segédesszerek felhasználása közti legfontosabb különbség. A felhasználás előnyeit és hátrányait ismertetve a könyv szerzői remélik: sikerül bebizonyítaniuk, hogy a gramofon és a magnetofon egyforma mértékben segítheti a tanárok munkáját, ha az oktatásban való alkalmazásuk megfelelő szakértelemmel kapcsolódik az oktató munka egyéb segédesszereihez (képek, diafilmek).

A „Technikai rész” az alábbi fejezeteket s alfejezeteket foglalja magában:

1. Röviden a reprodukáló gépek fejlődéséről.
2. A gramofonlemezek fajtái (A gramofonlemezről való játék. A gramofon leggyakoribb típusai).
3. Magnetofonszalagok: a) a szalagok gyártása és tulajdonságai; b) a magnetofonszalagok fajtái; c) a szalagok megragasztása; d) a felvételek keresése (egy szalagra való több felvétel esetében) és regisztrálása].
4. A hang mágneses felvétele: a) néhány alapvető fogalom a magnetofonról és az elektromosságról; b) magnetofon fejek; c) a hang mágneses felvételének elve.
5. A táskamagnetofonok című fejezet a fontosabb magnetofon típusokkal foglalkozik (Tesla MGK 10; Tesla Sonet, Tesla Sonet duo, Tesla B 3, Tesla Start, Supraphon MF-2, MOM, Erkel, Smaragd BG 20, BG 23, KB 100—II.) megemlítve köztük két magyar típust is (MOM, Erkel).
6. A felvétel és reprodukció technikai módjai: a) a mikrofonról való felvétel; b) rádióról való felvétel; c) gramofonlemezeiről való felvétel; d) hangos filmről való felvétel; e) a magnetofon felvétel reprodukálása; f) felvételek átszerelése (átforgatása) egyik magnetofonról a másikra.
7. A táskamagnetofonok karbantartása: a) a por eltávolítása; b) a nyomógörgő tisztítása; c) kenés; d) a biztosítók kicserélése; e) konektorok; f) hibakeresés.

A „Technikai rész” a magnetofon kezeléséhez nélkülözhetetlen tudnivalókat tartalmazza. Pedagógiai szempontból legérdekesebb a „Me-

tolikái rész”, amely hét fejezetből áll, s ezek további alfejezeteket foglalnak magukban.

1. *A gramofon és a magnetofon felhasználásának általános elvei* című fejezetben a szerzők kifejtik, hogy mind a két készülék különböző tárgyakban különféle módon használjuk, mégis meg lehet állapodni bizonyos általános érvényű alapelvekben. A felsorolt, általánosnak vélt alapelvek közül az alábbiakat külön is megemlítjük.

A pedagógus a tanterv szerint haladjon, s a tanítási órákon azzal szoros összhangban használja a fenti eszközöket az oktatás-nevelés eredményességének növelésére. Nem közömbös annak a kérdésnek az eldöntése sem, hogy az említett eszközöket az órán mikor, mennyi ideig s az óra melyik részében használjuk. Elvben hangfelvételeket az óra minden részében alkalmazhatunk, leggyakrabban azonban az új anyag bemutatásakor. Mindenesetre az alkalmazott hangfelvételt a tanár magyarázatába jól be kell illeszteni, építeni úgy, hogy annak elválaszthatatlan része legyen. Ez azt jelenti, hogy a tanárnak jó „rendezőnek” kell lennie, aki pontosan tudja, világosan látja, hogy az illető hangfelvételt az oktatásban lehet-e s mikor lehet használni? A tanítási anyaggal szerves összefüggésben nem álló hangfelvételt legfeljebb bizonyos anyagrészek ismétlésekor kiegészítésként az óra végén alkalmazhatunk.

Ha valamelyik hangfelvétel mellett döntötünk, s világos előttünk, hogy az órán mikor fogjuk használni, el kell gondolkoznunk a szemelvény felhasználásának az időtartamáról is. Általában a rövidebb szemelvények hatásosak. A tapasztalat azt mutatja, hogy a monologikus jellegű szemelvények 4–6 percnél hosszabb ideig ne tarthassanak. Bizonyos esetekben természetesen tekintettel kell lennünk a művészi felvétel felépítésére, szerkezetére is, s el kell játszannunk az egész monológot az illető jelenetből vagy a cselekményből egy összefüggő részt. Itt is érvényes, hogy a tanulók figyelmét annál inkább és annál tovább kötik le, minél érdekesebb, élénkebb a felvétel. Az érdeklődés felkeltésére és ébrentartására különösen alkalmasak a dialógusok, a jól felhasznált felvétel tartalma, hanghatások, zenei színezés, a szereplők tarka hangskálája.

Ami az alkalmazandó hangfelvételnek a tanítási órával való összefüggését illeti, az előbbinek kapcsolatban kell állnia:

a) a tanár magyarázatával;

b) a tankönyv szövegével,

c) a tanulók jegyzeteivel,

d) s amennyire lehet, az osztály és az iskola egyéb tevékenységével, rendezvényeivel, így például a nevelői célzatú hangversenyekkel, kirándulásokkal stb.

A jól kiválasztott és alkalmazott hangfelvétel sok esetben a tanulóra mélyebb érzelmi hatással van, mint a tanár magyarázata, s így

azt bizonyos mértékig háttérbe is szoríthatja. Ez azonban természetesen nem lehet ok arra, hogy a szóban forgó technikai eszközöket ne használják. Inkább arra kell törekednünk, hogy a tanár magyarázata az alkalmazott hangfelvétellel egyértékű legyen.

A magnetofon és a gramofon sohasem pótolhatja a tanárt, sőt sok esetben ezeket az eszközöket a tanítási órán szinte észrevétlenül alkalmazzuk. Az idegen nyelvi órákon azonban — ahol például a tanulók hangját rendszeresen szalagra vesszük — semmi okunk sincs arra, hogy a készüléket, amelyben a tanulók kiváló segítőtársra lennek, rejtegetjük.

2. *Hangfelvétel a történelem órán* című fejezet az alábbi kérdésekkel foglalkozik:

a) *A tanítás dramatizálásával* általában.

A dramatizálás a pedagógiában nem új dolog: a tanulókra való hatás kiváló eszköze volt már az ókorban. A magnetofon által történő dramatizálást az alábbi két vonás jellemzi:

aa) a hangfelvétel érthetően nélkülözi a színház vagy film vizuális összetevőjét, elemét (hacsak nem kíséri a szöveget diafilm vagy kép alkalmazása);

bb) ugyanakkor a hangfelvétel a tanítási óra legközvetlenebb részévé válhat, mert alkalmazása nem kíván hosszantartó technikai előkészületeket.

A szerzők ezután ismertetnek egy sor olyan hangszalagra vett jelenetet, amelyet a történelmi órákon alkalmaztak. Megjegyzik, hogy a tanulók nagyobb része vizuális típusú s márcsak azért sem szerencsés 10 percnél hosszabb ideig tartó hangfelvételek alkalmazása.

Ami az alkalmazás célját, szerepét illeti, lényegében a hangfelvétellel történő dramatizálást felhasználhatjuk:

a) az átvett anyag kiegészítésére, elmélyítésére, rögzítésére;

b) a tanulóknak érzelmi hatások kiváltására.

A könyv szerzői az utóbbi céllal alkalmazott hangjeleneteket tartják fontosabbaknak. Az ilyen jelenet alkalmazása olyan elemet visel a tanítási órába, amelyet sok tanár nem tud alkalmazni, mert az anyagot nem képes a szükséges „színesítő” megnyilatkozásokkal (sírás, nevetés, ének stb.) előadni, sőt az ilyen előadásmód nem lenne pedagógiai szempontból kívánatos, problémamentes.

A dramatizálás esetében a szerzők fontosnak tartják a hangfelvétel gyors ütemét. Ezért is elsősorban *egyenes beszédben* álló-jeleneteket alkalmaztak, s a szükséges elbeszélő szerepet a pedagógus látta el. Gondoskodtak arról is, hogy a jeleneteket hanghatásokkal s zenével is színezzék, ezáltal is alátámasztva az előbbieik hitelességét s fokozva azok életszerűségét, érdekességét.

Érdekes tapasztalat volt az is, hogy egy-egy jelenet — különösen az alsóbb osztályokban —

annál hatásosabb volt, minél inkább sikerült abba a hallgató tanulókat egy-egy kortársának vagy kortársnőjének szerepét beilleszteni.

A tanítás dramatizálásának fentiekben érintett problémáin kívül ez a fejezet még az alábbi kérdéseket tárgyalja:

b) A hangfelvétel alkalmazásának módja a történelem tanításában; c) a hangos jelenségek metodikai sorozata; d) a hangfelvételek előkészítése.

Befejezésül a szerzők ismertetik azokat a hangfelvétel-sorozatokat, amelyeket a történelem tanításban az ókor, Európa újkori története s Csehszlovákia története tanításához összeállítottak illetve alkalmaztak.

3. *Magnetofon és gramofon a cseh nyelv és irodalom tanításában* című fejezet nem annyira a filológiai feladatok megvalósításával, mint inkább az érzelmi és esztétikai nevelés feladatainak szolgálatával kapcsolatban veti fel az említett technikai eszközök alkalmazásának problémáit.

4. *Gramofon és magnetofon az idegen nyelvek oktatásában* a könyv s egyben a Metodikai rész legterjedelmesebb fejezete.

Bevezetőben a szerzők kifejtik, hogy mind a magnetofont, mind a gramofont az élő idegen nyelvek oktatásában hosszú ideig nem alkalmazták olyan mértékben, ahogy azt ezek a kiváló segédeszközök megérdemlik. Ennek egyik oka az volt, hogy a technikai kérdésekben kevésbé jártas tanárok tartózkodtak alkalmazásuktól, másrészt pedig az iskolai nyelvoktatásnak nem álltak rendelkezésére olyan hangfelvételek, amelyek a tantervek és tankönyvek alapján készültek volna. A tantervekkel, tankönyvekkel összhangban nem levő hangfelvételek rendszeres alkalmazása megkövetelte volna a tanulóknak szókincsének a bővítését, vagy pedig szükségszerűen megkívánta volna a nyelvtani jelenségek tanítási sorrendjének a megváltoztatását. Még a kézikönyv írásának idején is fennállnak az említett hiányosságok: inkább csak a magántanulók és a felnőttek számára kiadott gramofon-kurzusok léteznek.

A szerzők szerint — helyesen — a magnetofon az auditív szemléltetés hatékonyabb eszköze, mint a gramofon, márcsak azért is, mert a gramofon csak a hangfelvételek reprodukálását teszi lehetővé, a magnetofon viszont biztosítja a tanulóknak szóbeli megnyilatkozásának a felvételét, rögzítését, visszaadását s így a tanulók kiejtésének a javítását is. Az említett technikai eszközök alkalmazásának előnyeire és hátrányaira a metodikai irodalomban megjelent sok cikk részletesen rámutatott. A viták ellenére letagadhatatlan tény, hogy a technikai segédeszközök alkalmazása a Szovjetunióban, az USA-ban, Franciaországban, szerte a világon egyre jobban terjed, s egyre inkább anachronisztikussá válik az a nyelvoktatás, amely nem él velük, előnyeiket nem

használja fel céljai hatékony megvalósítására érdekében.

A gramofon és magnetofon alkalmazása mellett különösen az alábbi érveket sorolják fel:

1. A tanárok jó része az idegen nyelvi kiejtést hazai iskolákban tanulta, s így nem tökéletesen sajátította el;

2. még azok a tanárok is, akik külföldön tanultak, s így a helyes kiejtést elsajátították, lassan az anyanyelven beszélő környezetük hatása alá kerültek;

3. kedvezőtlen hatással van a tanárok kiejtésére a kezdő tanulók helytelen, pontatlan kiejtése is;

4. a tapasztalatok amelletl szólnak: jó, ha a hallgatók nemcsak a tanár, hanem többek eltérő színezetű kiejtését is hallják — asszonyokét, gyerekeket, férfiakét.

A szerzők idézik s bírálják E. SPALENÝ egyik tanulmányát, amelyben a gramofon-lemezekkel való munka metodikai lépéseit foglalja össze lényegében a direkt módszer alapján. Szólnak újabb tanulmányokról is (HLADKÝ, LAVICKÝ), amelyek azt fejtetik, hogy hangfelvételeket a tanulók kiejtésének javítására, a nyelvtani ismeretek megszilárdítására, az idegennyelvi beszéd megértési készségeinek fejlesztésére ajánlják alkalmazni.

A fejezet írói ismertetik a Szovjetunióban Gorkijban folytatott kísérlet tapasztalatait: két iskolában, két azonos osztályban egész éven át úgy folyt a kísérlet, hogy az egyik osztályban használtak audiovizuális eszközöket, a másikban nem. A tanulók tudásának év végi felmérése azt bizonyította, hogy abban az osztályban, amelyben az év folyamán audiovizuális segédeszközöket alkalmaztak, a tanulók igen jól megállták helyüket. Különösen jó eredményeket értek el a képek alapján való elhelyezésben és a szöveg olvasásában. Lényegesen jobb volt a kiejtésük, beszédjük tempója, ritmusa és melódiája is. (A kísérlet részletes eredményeit l. a 119. oldalon.)

A cikk a továbbiakban ismerteti azt a gyakorlatot, amely az audiovizuális eszközök alkalmazása terén a szovjet iskolákban kialakult, szól TARANOV kézikönyvéről, a Gorkijban működő állami pedagógiai intézetben kidolgozott metodikai eljárásokról, TARANOV megfigyeléseinek, felméréseinek eredményeiről (121—122. o.).

A szovjet gyakorlat ismertetése után rátér az NDK-ban kialakult helyzet bemutatására. Az NDK-ban a magnetofon igen elterjedt s központi magno-szalagokat készítenek az oktatás színvonalának emelésére. Az iskola dolgozói az elkészült magno-szalagokat hét csoportba osztották: 1. fonetikai hangszalagok; 2. hangfelvételek az olvasmányok szövegeiről; 3. párbeszédek hangfelvétele; 4. rádiójátékok egészének vagy egy-egy részének hangfelvétele; 5. költemények hangfelvétele; 6. idegen szö-

vegü énekek hangfelvétele; 7. rejtvények, találos kérdések hangfelvétele. Ennek a skálának az ismertetése hasznosnak látszik azért is, mert nálunk a magoszalagok alkalmazása egyelőre nem ilyen széles körű s inkább csak a tankönyvi szövegek reprodukálására szorítkozik.

Az NDK-ban a hangfelvétel minden egyes fajtájához részletes metodikai útmutatást dolgoztak ki, amely helyet kapott a szalaghoz kiadott kísérő füzetben. Különösen figyelemre méltó a párbeszéd és a monológ formájában közölt hangfelvételekhez fűzött metodikai útmutató. A magnetofon alkalmazásának metodikáját H. VOGT: Das Tonband im Fremdsprachenunterricht című munkájában foglalta össze, amelynek ismertetésére nálunk is sor került (I. Az idegen nyelvek tanítása, 1950. évf. 4. sz.).

VOGT munkája azonban inkább tipológiával, már kész felvételek keletkezésével és felhasználásával foglalkozik, s lényegesen kevesebbet szól a magnetofon felhasználásának egyéb, előremutató lehetőségeiről.

A magnetofon használata meghonosodott a csehszlovák tanárok körében is. Elsősorban a tanulók megnyilatkozásainak rögzítésére alkalmazzák s inkább a változatos formákat mutató szovjet gyakorlatot követik, mint a sémákba merevített németet. A könyv részletesen szól arról, hogy hogyan használták a magnetofont az angol nyelvi kiejtés tanításakor az egész osztállyal és egy-egy tanulóval való munka folyamán. Ennek kapcsán *érdekesen ismerteti a szerző a nyelvi kabinetek alkalmazásának elsődleges gyakorlatát, az alkalmazás előnyeit és hiányosságait (128—131)*. Itt kitér a magnetofonnak a beszélgetés tanításában való alkalmazására, a kabinetekben folyó munka ellenőrzésére. A tanulmánynak ezek a legerdekesebb, légeredetibb, kezdeményező, bár nem problémamentes részei (131—136).

A Metodikai rész még két fejezetet tartalmaz. Az egyik címe *A gramofon és a magnetofon a zenei nevelésben*, a másiké *A magnetofon és gramofon a többi tárgyakban*. Az első fejezet a zenei nevelésben való alkalmazás sajátos problémáit kívül az alábbi általános jellegű kérdésekkel foglalkozik: a) a gramofon és magnetofon elhelyezése az osztályban, b) mechanikai reprodukáló berendezések alkalmazása az oktatási folyamatban; c) egyéb tanítási segédeszközök a gramofon és magnetofon alkalmazásával kapcsolatban.

A metodikai rész utolsó fejezete igen röviden érinti a gramofon és magnetofon alkalmazásának problémáit a földrajzban, fizikában, biológiában, valamint a művészi és testi nevelésben.

Figyelemre méltó a könyv további két része is: IV. *Magnetofon az iskolán kívüli és osztályon kívüli tevékenységben*, valamint: V. *A tanár tanítási órán folyó munkájának elemzése*.

Különösen a IV. rész mutat rá a magnetofon felhasználásának további fontos, értékes lehetőségeire, ha röviden, érintőlegesen is. Ezek a jelzések azonban elegendőek ahhoz, hogy további indítékok gazdag forrásául szolgáljanak. Így ez a fejezet a magnetofon felhasználásának alábbi lehetőségeire utal:

1. Referátumok kiegészítése, 2. A tanulók riport-jellegű felvételei, 3. Szalagok az iskolai közvetítés számára (nevezetesebb ünnepek alkalmából), 4. Iskolai rádióújságok, 5. Az iskolába érkező hivatalos vagy érdekesebb közeleti személyekkel való beszélgetések felvétele, 6. Az állami rádió programjából hangfelvételek készítése, 7. Ellenőrző hangfelvételek készítése az iskolai rendezvények próbáiról, 8. Hangfelvétel a tornagyakorlatokat kísérő zenéről, 9. Magnetofon alkalmazása a szakörökön, 10. Munkaterv a hangtechnikai szakör számára, 11. Magnetofon az úttörő- és ifjúsági szervezetek munkájában, 12. magnetofon az iskolai ifjúsági összejöveteleken és az elemi iskolában, 13. Szemelvények az ismétlő órákról a szülői munkaközösségek és az iskola barátjai (patrónusai) számára, 14. Hangfelvétellel az iskolában folytatott eljárásokról (tanulók kihallgatása, fegyelmi ügyek), 15. A vulgáris beszéd ellen, 16. Hangszalagra vett levelek, 17. Hangfelvételek logopédiai tanácsadás számára, 18. Hang-dokumentum, krónika az iskola életéből.

Mindmennyi érintett területen a magnetofon felhasználásának számos gazdag lehetősége nyílik, a könyvismertetés olvasója tetszés szerint meríthet termékeny gondolatokat belőlük.

Ezt a gazdag részt követi *A tanítási óra magnetofonra való felvételéről szóló rész*, majd a könyv az NDK-ban kiadott, az iskolai oktatás célját szolgáló magnetofonszalagokat ismerteti s a tárgyalt problematika gazdag irodalmát adja (210—215).

SZOBOSZLAY MIKLÓS

LOUIS LEGRAND: PSYCHOLOGIE APPLIQUÉE À L'ÉDUCATION INTELLECTUELLE.
Neuchâtel, 1962. 155 l.

LEGRAND felügyelőnek a genfi ROUSSEAU intézet gondozásában megjelent oktatáslélektani kézikönyve azoknak a pedagógusoknak készült, akik a 6—14 év közötti ifjúság nevelésével foglalkoznak. „Ez a mű az intuitív (gya-

korlati neveléstechnika eredményeként jelentkező) és a tudományos, valamint a kísérleti pszichológia részbeni szintézisét akarja nyújtani.” (5. l.)

Hangsúlyozza, hogy műve nem lezárni